

Verden og oss

Næringslivets perspektivmelding 2018

08.

Geopolitiske spenninger

210 **Innledning**

212 **Mot en ny verdensorden?**

215 **Global styring og rammebetingelser**

216 **Europa: ny brytningstid**

220 **Utfordringer og muligheter for Norge**

222 **Oppsummering**

224 **Norge i den nye geopolitikken**

Ulf Sverdrup, direktør NUPI

226 **Globale Konfliktrender**

Håvard Mogleiv Nygård, Siri Aas Rustad, Andreas Tollefsen og Henrik Urdal, Peace Research Institute Oslo (PRIO)

228 **FNs bærekraftsmål og norsk næringsliv**

NORTH ATLANTIC OCEAN

SOUTH ATLANTIC OCEAN

THE WORLD

© 2018 Clete Turner, LLC. Lancaster, Pennsylvania. Clete Turner is a registered trademark of Clete Turner, LLC.

90°W 75°W 60°W 45°W 30°W 15°W 0° 15°E 30°E 45°E 60°E

Foto: worldmapsonline.com

Innledning

Globale maktforhold har stor betydning for Norge og norsk næringsliv. Norske bedrifter handler og investerer over hele verden. Utenlandske selskap har likeledes investert i Norge og bidrar med teknologi, kapital og arbeidsplasser. En grunnleggende forutsetning for handel er stabilitet.

Vi er inne i en tid med grunnleggende endringer i den globale maktstrukturen. Dette skaper usikkerhet og utfordringer for Norge. Det får også umiddelbare konsekvenser for næringslivet. Kinas reaksjoner på Nobels fredspris i 2010 gjorde at norsk næringsliv delvis ble utestengt fra det kinesiske markedet og gikk glipp av muligheter i en økonomi som fortsatt har høy vekst. Da Vesten innførte sanksjoner mot Russland etter annekteringen av Krim, ble norske bedrifter rammet både av de vestlige sanksjonene og av Russlands motiltak. Norsk sjømateksport til en verdi av rundt en milliard kroner i året ble utestengt

nærmest over natten. Norske leverandører til petroleumsindustrien ble rammet som følge av de vestlige sanksjonene¹.

De geopolitiske utviklingstrekkene påvirker beslutningene som tas i styrerommene, og utfordrer norsk utenrikspolitikk. Det er ikke lenger *business as usual*.

I dette kapittelet ser vi nærmere på endringer i den globale maktstrukturen, og hvilken betydning det har for Europa og Norge. Deretter drøfter vi noen utfordringer og muligheter for Norge og norsk næringsliv som følge av geopolitiske endringer.

¹ Vestlige sanksjoner forbyr blant annet salg, levering m.v. beregnet på prosjekter knyttet til oljeleting og -utvinning i vann dypere enn 150 meter, i havområder nord for polarsirkelen eller i skiferoljeprosjekter.

Mot en ny verdensorden?

Berlinmurens fall i 1989 symboliserte bruddet med etterkrigstidens kalde krig. Terrorbalansen mellom de to supermaktene USA og Sovjetunionen representerte et stabilt og forutsigbart, om enn farlig bipolarert system. Sovjetunionens politiske og økonomiske sammenbrudd gjorde at Vesten sto igjen som seierherre, med USA som dominerende makt.

Det geopolitiske landskapet har imidlertid endret seg mye det siste tiåret, med betydelig forflytning av politisk, økonomisk og militær makt.

Verden har fått flere maktpoler der stormakter dominerer sine nærrområder. Et slikt multipolært system er også et mer ustabilt system, der den eksisterende verdensordenen svekkes og åpner for mulige etableringer av nye ordener. Med Kinas vekst og inntreden i geopolitikken er spørsmålet nå om verden er på vei inn i et nytt bipolarert system, med USA og Kina i hovedrollene. Samtidig er det klare isolasjonistiske tendenser i USA, blant annet uttrykt av president Donald Trump.

Utviklingen sammenfaller med et økt sikkerhetspolitisk

spenningsnivå med militær opprustning i øst og en vedvarende høy terrortrussel.

Denne overgangsfasen utgjør en betydelig risiko, og det er usikkert hvilke utfall endringene vil gi. Dersom det er uklarhet om hvem som bestemmer og hvem som griper inn, kan det skape misforståelser, som i verste fall kan lede til krig. Regnet Putin med Vestens klare reaksjon på invasjonen i Krim? Vil USA gripe inn i Sør-Kinahavet? Er det et globalt maktvakuu som har gjort at regionale makter som Russland og Iran har kunnet holde Syriakrigen i gang så lenge? Mens teknologi og markeder er globale og regionale, forblir politikk nasjonalt forankret. Populisme, nasjonalisme og religiøs ekstremisme representerer voksende og destabiliserende krefter.

USA og Kina: fra toll til handelskrig til ytterligere konfrontasjon?

Målt i verdien av landets produksjon er USA fortsatt verdens største økonomi. Amerikansk innovasjonsevne, kulturell påvirkningskraft og militærmakt er formidabel. Men geopolitisk trer nå et annet USA frem. USAs vilje og evne til å forme verdens utvikling fremstår redusert, og Trump-administrasjonen tillegger ikke allierte, universelle verdier og internasjonale institusjoner samme betydning som før. Trumps «*America First*»-politikk er en dreining mot en mer nasjonalistisk og innadvendt holdning, der USA trekker seg tilbake fra de multilaterale institusjonene som tidligere amerikanske ledere var med å skape og lede. Noen av USAs handelstiltak bryter for eksempel med WTO-regelverket og bidrar til å svekke organisasjonen. Spørsmålet er om Trump er representant for en langsiktig tendens til amerikansk isolasjonisme, eller om USA vil finne tilbake til etterkrigstidens satsing på samarbeid.

Kinas vekst har vært eventyrlig etter at Deng Xiaoping startet de økonomiske reformene på slutten av 1970-tallet. Særlig viktig var inntreden i den globale økonomien og medlemskapet i WTO fra 2001. Reformene og den økonomiske veksten har løftet millioner av kinesere ut av fattigdom. For Norge har Kinas vekst vært avgjørende for velstandsutviklingen vi har hatt de siste tiårene. Kinas forbruk drev opp prisen på våre råvarer, og Kinas produksjon av forbruksvarer gjorde vår import billigere.

Nå posisjonerer Kina seg tydelig som en geopolitisk spiller og et maktsentrum. Dette er imidlertid et maktsentrum som legger andre spilleregler enn de tradisjonelle vestlige til grunn. Kinas økonomi er i ferd med å bli verdens største, men er til tross for reformene ikke i samme grad en markedsøkonomi slik vi kjenner det fra vestlige industriland. Landet har ikke fullt ut åpnet opp for utenlandske investeringer i alle sektorer, det er utfordringer knyttet til krav om teknologioverføringer og om opphavsrettigheter. Det har også vært overproduksjon av enkelte varer basert på statlige subsidier. Dette er noe av bakgrunnen for Trumps handelstiltak mot Kina.

Under president Obama forsøkte USA å balansere Kinas økonomiske innflytelse gjennom store regionale handelsavtaler med mange land, slik som Trans-Pacific Partnership (TPP) og Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). Trump stoppet disse forhandlingene fordi han ikke har tro på flernasjonale handelsavtaler. Kina ser på sin side ut til å legge større vekt på internasjonal orden. Kina snakker varmt om frihandel og gir mer penger til FN. Da USA ikke

tillot større kinesisk innflytelse i FNs organer, etablerte Kina en egen asiatisk investeringsbank for infrastruktur. Kina satser sterkt på en ny silkevei og å kanalisere kinesiske investeringer gjennom sitt enorme *Belt and Road*-program. Likeledes har landet etablert et *Made in China 2025*-program, som har identifisert ti nøkkelsektorer som de ønsker å bli verdensledende i. På flere områder er Kina i ferd med å ta igjen eller overta det teknologiske lederskapet, for eksempel innenfor digitale industrier og kanskje også kunstig intelligens.

I et Washington preget av stor mistillit mellom republikanerne og demokratene, er det tverrpolitisk bekymring for Kinas vekst. Dette betyr også at Trump har stor støtte dersom han ønsker å iverksette tiltak mot Kina. For Trump går det ikke lenger noen klare skiller mellom handelspolitikk og geopolitikk. Spørsmålet fremover blir om rivaliseringen mellom USA og Kina forblir på det handelspolitiske planet, eller om den kan bevege seg over på det militære. Slik sett har det lenge vært knyttet usikkerhet til Kinas ekspansjon i Sør-Kinahavet, blant annet gjennom at de har etablert kunstige øyer og fremmet territoriale krav. USA har samtidig sterke interesser i regionen, blant annet Taiwan, Japan og Korea, samt i resten av Sørøst-Asia.

Europa: vestlige verdiers siste skanse?

For Europa er denne situasjonen særdeles krevende, fordi den også rokker ved det transatlantiske sikkerhetssamarbeidet. Mens USA i økende grad vender oppmerksomheten mot Asia og Stillehavet, konsentrerer Europa seg om nabo-regionene i øst og sør.

Da FN-pakten ble vedtatt i 1945 utgjorde Europas befolkning om lag 22 prosent av verdens befolkning. Den europeiske andelen hadde ligget på omtrent samme nivå i flere hundre år. I dag er knappe 10 prosent av verdens befolkning europeere, en andel som ifølge FNs fremskrivninger vil synke videre til om lag 6 prosent i 2050, noe som betyr at Europas tyngde som marked og global investor vil fortsette å avta. Og mens Europas rolle i verden stadig blir mindre, vokser andre regioner.

Britenes beslutning om å forlate EU er isolert sett en svekkelse av EU. Samtidig har resten av EUs medlemsland stått svært samlet i etterkant. Valget av Emmanuel Macron til fransk president så ut til å stoppe den populistiske og nasjonalistiske tendensen i Europa. Frankrike har ambisiøse planer for å videreutvikle EU, særlig i partnerskap med Tyskland. EU står opp mot Trumps forsøk på å underminere WTO og internasjonale avtaler, som Iran-avtalen. EU har ambisjon-

er om å opprettholde og videreutvikle et multilateralt handelsregime og forhandler om frihandelsavtaler med mange land. EU er en sterk forsvarer av vestlige verdier, demokrati og menneskerettigheter. Økonomisk er EU en global stormakt og vil være en viktig global spiller fremover, potensielt også som en slags motvekt til maktkampen mellom USA og Kina.

Russland har siden annekteringen av Krim i 2014 fremstått som en større sikkerhetspolitisk trussel mot Europa. Samtidig har Russland alvorlige interne utfordringer. Landet har lav fødselsrate og en økende andel eldre, og økonomien er fortsatt ensidig avhengig av petroleumsproduksjon. Fra å være en supermakt på linje med USA i sovjettiden, er Russland nå en middels regionalmakt. Ifølge IMF var Russland i 2017 verdens tolvte største økonomi, bak land som Sør-Korea, Canada og Brasil.

Putin har festet grepet om Russland med en utpreget mistro mot Vesten og moderniserer forsvaret. Både økonomisk og sikkerhetspolitisk er Russland en større risiko for Europa enn tidligere. Dette forsterkes av Trumps skepsis til NATO og hans nøling med å forplikte USA til Artikkel 5, som sier at et angrep på ett medlem er et angrep på alle og utløser gjensidig bistand. Som svar på dette diskuterer EU nå å styrke sitt eget forsvarssamarbeid for å i større grad kunne stå på egne ben.

For Norge betyr disse utviklingstrekkene at vi kan havne i en spagat. I tryggingen av norsk territorium og suverenitet er USA som militær alliert viktigere enn noen gang. Samtidig trekker USA seg tilbake og sår tvil om det multilaterale samarbeidet som Norge er avhengig av. EU står frem som den sterkeste forsvareren av samarbeid og globale regler. Men der er ikke Norge medlem. Det betyr at EØS-avtalen også får geopolitisk betydning.

Europas tyngde som marked og global investor vil fortsette å avta. Og mens Europas rolle i verden stadig blir mindre, vokser andre regioner.

Global styring og rammebetingelser

Den geopolitiske utviklingen vi har skissert ovenfor har hatt konsekvenser for global styring, for globale spilleregler og for de rammebetingelsene stater og bedrifter opererer innenfor. Flere utviklingstrekk er fremtredende.

Verden preges ikke bare av at makt flyttes fra vest til øst; hva som *er* makt, og hvilke ressurser som skal til for å *ha* makt, er også i endring.

Dette kommer til syne gjennom nye strategier for å søke og utøve innflytelse. Ett eksempel er hybrid krigføring som innebærer at man ikke bruker tradisjonelle militære styrker, men destabiliserer et samfunn med bruk av umerkede soldater, datahacking, sosiale medier til påvirkning, og så videre.

En viktig trend er at en rekke ikke-statlige aktører som bedrifter, frivillige organisasjoner (NGOer) og profesjonelle nettverk i stadig større grad bidrar til å sette den inter-

nasjonale dagsordenen. Globale bedrifter har større økonomiske muskler enn mange land. Apple hadde i juni 2018 en markedsverdi på over 900 milliarder dollar. Bill & Melinda Gates Foundation brukte i 2016 om lag 40 milliarder kroner til humanitære formål, mer enn norsk bistand på omtrent 31 milliarder kroner.

Vi ser med andre ord flere forskjellige former for makt der både hard og myk makt, økonomisk og militær makt, teknologisk og idémessig makt virker sammen. Makt flyttes, og endrer karakter. Et godt eksempel er klima- og miljøfeltet, der stater for eksempel inngår partnerskap med bedrifter for å oppfylle FNs bærekraftsmål.

Europa: brytningstid

EU diskuterer nå veien videre etter at Storbritannia ventelig vil forlate unionen i mars 2019. Historisk sett var etableringen av det indre marked tidlig på 1990-tallet, innføringen av euro og den store utvidelsen østover i 2004 blant EUs største bragder.

Samtidig skapte disse endringene store utfordringer for EUs styringskapasitet. Medlemslandene ble hardt rammet av finanskrisen i 2008, med økende ledighet og sterkt økende statsgjeld. Flyktningekrisen i 2015 satte samarbeidet ytterligere under press, spesielt da landene i Sentral-Europa ikke ønsket å ta sin del av byrdene slik EU vedtok.

Noen land i Europa har vært preget av protestbevegelser med sterk kritikk av nasjonale eliter og Brussel, noe som

kulminerte med britenes folkeavstemning i juni 2016 om å melde seg ut av EU. Men brexit har ikke inspirert til flere utmeldelser. EU har stått samlet i forhandlingene med Storbritannia, og oppslutningen om EU har økt i de fleste EU-landene. I 2018 sier 60 prosent av EUs innbyggere at medlemskapet i EU er bra, og bare 13 prosent at det er dårlig. Dette er den høyeste oppslutningen om EU på 25 år. Men situasjonen i Europa er fortsatt skjør.

Mer eller mindre EU?

Brexit og de mange utfordringene som Europa står overfor, har tydeliggjort et reformbehov i EU. Det pågår en løpende diskusjon om EUs fremtid, både i institusjonene og i medlemslandene.

Også tidligere har det vært ulike synspunkter internt i EU om hvor tett samarbeidet skal være, og maktbalansen mellom medlemslandene har vært avgjørende for utviklingen. Britenes uttreden av EU endrer denne maktbalansen. Storbritannia har vært mest opptatt av EU som frihandelsområde og ikke EU som politisk union. Storbritannia har flest unntak av alle landene i EU og har blitt oppfattet som en bremsekloss for videre integrasjon. Når britene trer ut, øker mulighetene for en tettere integrert union.

På den annen side er det ikke bare Storbritannia som har unntak. EU har derfor lenge vært et samarbeid i «flere hastigheter» der de som ønsker tettere integrasjon går videre. EUs fire friheter og deltakelse i det indre marked er imidlertid kjernen i samarbeidet, der alle medlemmer – også EØS-medlemmer – deltar fullt og helt. Her er det lite rom for unntak.

Spørsmålet fremover er om EU kommer til å forsterke samarbeidet i unionen. Frankrikes president, Emmanuel Macron, har tatt til orde for at de landene som ønsker tettere integrasjon bør styrke samarbeidet seg imellom. Tysklands forbundskansler, Angela Merkel, er også positiv til dette. Frankrike og Tyskland vil sammen være maktsentrum i EU når Storbritannia forlater unionen. Eurosonen vil med sine 19 land trolig være kjernen i et tettere samarbeid. Det store spørsmålet blir hvordan forholdet mellom landene i det indre marked og de som er i eurosonen, vil utvikle seg videre.

I EU er det fremdeles medlemslandene som sitter på de fleste ressursene. EUs budsjett utgjør omtrent 1,1 prosent av EUs bruttonasjonalinntekt. Europakommisjonen presenterte i mai 2018 forslag til nytt langtidsbudsjett som legger opp til endringer i hvordan EU bruker sine ressurser. Det foreslås å redusere de tradisjonelt store overføringene til landbruk og regionalutvikling, styrke forskning og innovasjon og sist, men ikke minst, bruke langt mer på grensekontroll og sikkerhet. I tillegg endres tildelingskriterier innen de ulike områdene som igjen kan gi store utslag i fordelingen av regionalutviklingsmidler fra øst til sør. Det må store infrastrukturinvesteringer til for å realisere digitaliseringsgevinster og etableringen av et reelt indre energimarked. Ikke minst er EUs innsats for å løse klimautfordringene viktig, der Norge også deltar. En satsing på fangst og

lagring av karbon (CCS), vil for eksempel kreve store investeringer. Det vil også kreve stor forskningsinnsats. De ulike interessene mellom landene vil komme klart til uttrykk når de skal diskutere seg frem til et nytt budsjett. Norge og norske bedrifter blir direkte berørt av EUs prioriteringer, ikke minst gjennom vår deltakelse i forskningsprogrammene og klimasamarbeidet.

Det sikkerhetspolitiske bildet er i stadig endring. Det har derfor blitt viktigere for EU å ta ansvar for sin egen sikkerhet. Med trusselen fra EUs yttergrenser, med Russland, Midtøsten og migrasjonsstrømmer som bakteppe, vedtok 25 av EUs medlemsland på tampen av 2017 et forsterket samarbeid innen sikkerhets- og forsvarspolitik (PESCO-samarbeidet). For Norge vil det være viktig å knytte seg tettest mulig til dette samarbeidet, samtidig som vi må unngå at det etableres dobbeltstrukturer med NATO og at NATO-samarbeidet svekkes. Det vil også være viktig at norsk forsvarsindustri får deltatt fullt ut i det forsvarsindustrielle samarbeidet som utvikler seg.

Grovt sett er EU delt i tre. I nord ønsker landene en åpen økonomi basert på konkurranse og frihandel, mens sør-europeerne ønsker mer proteksjonisme og offentlig styring. I øst er landene i større grad skeptiske til felleseuropeiske løsninger, og enkeltland som Ungarn og Polen går i iliberal retning med økende statlig inngripen i rettssystem og presse. Storbritannia har i mange saker vært en forsvarende av standpunkter som er viktige for Norge. Det gjelder i energipolitikken, der landet er en stor produsent av olje og gass som Norge, og det gjelder i synet på å utvikle det indre marked på en måte som styrker konkurransen. Når britene forlater EU, må andre likesinnede land arbeide desto hardere for å sikre at EU utvikler seg i ønsket retning. Selv om Norge ikke er medlem i EU, er vi meningsberettiget gjennom vår deltagelse i det indre marked. Den nye situasjonen kan gjøre det nødvendig å arbeide enda tettere med de nordiske og kanskje Nederland og de baltiske landene for å trekke beslutninger i EU i nord-europeisk, liberal retning.

Det er viktig for Norge at EU lykkes i sine reformer. Ikke bare er EU vårt viktigste marked, unionen er også vår tetteste politiske allierte, noe som blir stadig viktigere når det globale bildet blir mer usikkert. For norske bedrifter er det helt sentralt at det indre marked opprettholdes og at EØS-avtalen sikres i en fremtidig europeisk arkitektur.

Ikke bare er EU vårt viktigste marked, unionen er også vår tetteste politiske allierte, noe som blir stadig viktigere når det globale bildet blir mer usikkert. For norske bedrifter er det helt sentralt at det indre marked opprettholdes og at EØS-avtalen sikres i en fremtidig europeisk arkitektur.

EUs forhold til nabolandene - hva med EØS?

Norges posisjon som privilegert EØS-medlem i det europeiske samarbeidet kan bli utfordret. EØS-avtalen representerer et mye tettere samarbeid enn avtalene EU har med andre land. Vi overtar all EØS-relevant lovgivning og er en del av EUs indre marked. EFTA/EØS-landene Norge, Island og Liechtenstein står derfor i en særstilling og regnes som noe mer enn et vanlig tredjeland.

EU har i årenes løp utviklet mange ulike relasjoner til europeiske land som ikke er medlem av unionen. I tillegg til EØS-avtalen har vi sveitsernes samarbeidsmodell med EU, Tyrkia som har en tollunion med EU, mikrostatene (Andorra, Vatikanstaten, Monaco), kandidatland med

spesielle rettigheter og land i Øst-Europa med nye assosiasjonsavtaler. Britenes fremtidige EU-relasjon ligger foreløpig an til å bli en omfattende frihandelsavtale.

Dette lappeteppet av avtaler og ulike grader av integrasjon, kan bli krevende for EU å opprettholde i lengden. Derfor pågår det en debatt om Europas utvikling som kan få betydning for norsk deltakelse i det europeiske samarbeidet og for norske interesser i Europa. Vi må regne med at denne debatten vil fortsette de nærmeste årene. For Norge ville det være svært uheldig om EU skulle ønske å samle sine naboland i et nytt felles rammeverk der Norge mister sin privilegerte posisjon. Det er ikke i Norges interesse å ha en svakere tilknytning til EU enn EØS-avtalen.

Utfordringer og muligheter for Norge

Den globale brytningstiden representerer maktforskyvning, endringer i eksisterende ordenn og betydelige utfordringer innad i Vesten. Dersom verden er på vei inn i en periode med deglobalisering, kan vi tenke oss flere ulike scenarier:

Sett fra næringslivets ståsted er det viktig at næringsfremme i størst mulig grad blir integrert i norsk utenriks- og utviklingspolitikk.

1) Deglobaliseringen er kun en liten hindring på veien mot mer globalisering, åpenhet og samarbeid. For å komme videre trengs det derfor reformer, for eksempel i form av internasjonale avtaleverk.

2) Deglobaliseringen er et tegn på at vi går inn i en situasjon der konflikt er uunngåelig. Maktforskyvningene i verden vil føre til kamp om posisjoner, og vi må forberede oss på disse konfliktene.

3) Deglobaliseringen fører til et spill der posisjoner blir fastlåst og man tilsynelatende er villige til å gå inn i en konflikt heller enn å inngå kompromisser. Slik kan man ende med å snuble inn i en konflikt ufrivillig. Hvis dette er tilfellet, bør dagens situasjon snarere defineres som førkrigs- enn etterkrigstid, og håndteres deretter.

Uansett scenario, vil det bli mer krevende å identifisere en godt balansert utenrikspolitikk for Norge. Fra at utenrikspolitikken har vært preget av en offensiv, nesten misjonerende agenda, øker sannsynligvis behovet for en mer pragmatisk holdning, der Norge fremmer egne interesser. Små land som Norge får det vanskeligere, dersom verden blir mer usikker, globale kjøreregler mister betydning, og store land fremmer egeninteresser gjennom ulike former for maktbruk. Norges sårbarhet forsterkes av at vi er avhengig av internasjonal handel og vår geografiske plassering.

Antakeligvis vil vi i større grad merke det utenriks- og sikkerhetspolitisk at vi ikke er medlem av EU. Det vil bli stadig viktigere at vi binder oss tettest mulig til EU gjennom avtalene vi allerede har. EØS-avtalen er den aller viktigste,

siden den gjør oss til en privilegert partner med EU gjennom vårt medlemskap i EUs indre marked. EØS-avtalen gir oss en eksklusivitet som andre tredjeland ikke har. Samtidig ser vi at opinionen i Norge ser ut til å bli stadig mer skeptisk til forpliktende samarbeid, deling av suverenitet og overnasjonalitet.

Det kan bli nødvendig å gjennomgå de utenrikspolitiske instrumentene Norge har til rådighet. Norge er for eksempel en humanitær stormakt med et årlig bistandsbudsjett på rundt 31 milliarder kroner. Det kan være at bistanden i større grad vil bli sett på som en ressurs i en mer interessebasert utenrikspolitikk.

Når den geopolitiske situasjonen blir mer usikker, blir det enda viktigere for næringslivet å ha en tett og god dialog med myndighetene. Utenriktjenesten innehar stor kompetanse og kunnskap om de landene som bedriftene opererer i, og det er viktig at utenrikspolitikken tar konsekvensen av at norsk næringsliv i stor grad har blitt internasjonalisert. Sett fra næringslivets ståsted er det viktig at næringsfremme i størst mulig grad blir integrert i norsk utenriks- og utviklingspolitikk.

Den geopolitiske utviklingen vil nødvendigvis få konsekvenser for forståelsen av hva som er Norges kjerneinteresser. Den europeiske utviklingen, særlig etter at britene forlater EU, tilsier at vi må arbeide tettere med likesinnede land i nærområdene våre. Det vil bli viktig å hegne om de viktigste internasjonale organisasjonene som NATO, EØS/EU, nordisk samarbeid og WTO.

Oppsummering

Maktforskyvningen fra vest til øst får konsekvenser for det internasjonale systemet. Vi er trolig inne i en brytningstid fra ett system til et annet. Slike overgangsperioder skaper mye usikkerhet. Det er uklart om Trumps proteksjonistiske og isolasjonistiske linje er et symptom på en trend som vil fortsette etter hans presidentperiode, eller om dette kun er en hump i veien mot ytterligere globalisering. En svært viktig faktor de neste tiårene vil være i hvilken grad USA fortsatt vil aksle den globale lederrollen som landet har hatt siden annen verdenskrig.

Samtidig er Kina fremdeles blant de raskest voksende økonomiene i verden og vil i løpet av noen år gå forbi USA som verdens største økonomi. Med økte økonomiske muskler følger også globale politiske ambisjoner. EU fanges i midten

som en økonomisk stormakt, men med relativt svak utenriks- og sikkerhetspolitisk global tyngde. EU preges av interne motsetninger, nasjonalistiske strømninger og forskjellig syn på veien videre. EU kan i verste fall gå i oppløsning, men historien viser at EU har en sterk evne til å komme helskinnet og til og med styrket ut av interne kriser. Den usikre globale situasjonen kan styrke samholdet mellom landene og føre til et sterkere og mer samlet EU.

Det er med andre ord svært mye usikkerhet i tiden fremover. Det er i dette farvannet norske bedrifter skal manøvrere. Det vil bli enda viktigere enn tidligere at norsk utenrikspolitikk støtter opp om norsk næringslivs internasjonalisering og at bedrifter og myndigheter trekker sammen.

*Det vil bli enda viktigere
enn tidligere at norsk
utenrikspolitikk støtter
opp om norsk næringslivs
internasjonalisering og at
bedrifter og myndigheter
trekker sammen.*

Norge i den nye geopolitikken

Vi befinner oss i en ny geopolitisk periode, med større usikkerhet og uklarhet. Det er krevende for politiske ledere, men det reiser også nye utfordringer for bedrifter og foretak.

Av Ulf Sverdrup, direktør NUPI

Da Berlinmuren ble revet, så vi en tidevannsbølge av politiske, økonomiske og sosiale endringer. I verden så vi at demokrati og liberal kapitalisme spredte seg. Vi fikk sterkere regional integrasjon, innenfor rammene av EU, og etter hvert fikk vi globalisering, spesielt etter at Kina ble med i WTO. Dette var en periode med styrket tro på menneskerettigheter og velfungerende multikulturelle samfunn. Mange så den nye digitale teknologien som frigjørende. Og alt dette skjedde innenfor rammen av en USA-ledet internasjonal orden.

Naturligvis var det ikke like rosenrødt overalt. Vi hadde kriger, katastrofer og kriser, ikke minst i Midtøsten. Men det generelle geopolitiske bildet var at verden gikk fremover. Det var optimisme og håp. De fleste land gikk i den samme retningen, skjønt noen gikk foran mens andre hang etter.

De geopolitiske forutsetningene var derfor til stede for en gyllen periode for Norge og norsk næringsliv. Små stater kunne søke beskyttelse innenfor internasjonale spilleregler og institusjoner, og nye muligheter og markeder kunne åpne seg. Norske foretak kunne vinne markedsandeler ute dersom de var konkurransedyktige. En verden i vekst etterspurte norske varer og tjenester, mens vi fikk stadig billigere importvarer. Bytteforholdet var godt.

Denne verdenen finnes ikke lenger. Vår tid er kjennetegnet av nye «murer» og barrierer. Ikke bare bygges det fysiske murer og gjerder for å kontrollere flyten av mennesker, nye

handelsbarrierer og nye digitale murer blir etablert. Vi ser sterkere politisk polarisering og mindre tillit mellom land, men også innad i land. Stater som var på vei mot demokrati, tar en mer autoritær vending. Men demokratiet er også under betydelig press i vår del av verden. I deler av Europa ser vi nå populisme med sterk mistillit til eliter og institusjoner, flørting med nasjonalisme og tro på «sterke menn». Derfor kan vi ikke la oss overraske over at økonomisk nasjonalisme og proteksjonisme appellerer.

Årsaken til endringene er flere. Dels er dette knyttet til endringer i mentaliteter. Mens frykt for fortidens katastrofer i etterkrigstiden ga håp og kraft for å bygge en ny orden, ser vår tid ut til å være preget av frykten for fremtiden. Fremtidsfrykt virker annerledes enn frykten for fortiden. Mens sistnevnte kan gi positiv endringskraft, kan den første virke negativt og paralyserende.

Velgerne i Europa har mange bekymringer, noen er knyttet til identitet, andre til omfordeling. Identitetspolitikken knyttes særlig til innvandring og migrasjon, mens omfordelingen og velferd er særlig knyttet til større økonomisk ulikhet, ledighet, mer global konkurranse og svakhetene i eurosone. Til sammen har de ført til sterk kritikk av liberale demokrati, liberale markeder, regional integrasjon og globalisering. En oppsving i europeisk økonomi kan bøte på, men ikke i seg selv løse disse spenningene.

8. Gepolitiske spenninger

En annen viktig forklaring er den strukturelle. Vi lever i en spesiell historisk periode, der økonomisk, teknologisk, militær og idémessig makt er i endring. Samtidig flyttes makt «fra Vesten til resten», spesielt til Kina. Kina med sin indre utvikling, men i økende grad også deres internasjonale strategi, er en dominerende og strukturerende kraft, som skaper usikkerhet. Samtidig står vi ved begynnelsen av en teknologisk revolusjon, der digitalisering forandrer markeder, men i høyeste grad også politikk, identitet og samfunnsliv.

På toppen av disse utfordringene har Europa gjennom president Trump fått en krise i det transatlantiske forholdet. USAs makt har vært basert på militærmakt, men også lederskap av en liberal internasjonal orden med et sett av nære allierte. Med Trump er denne amerikanske maktbasen i ferd med å bli formulert på nytt. Han opprettholder og forsterker det amerikanske militære hegemoniet, også militært nærvær i Europa, men han ser samtidig ikke verdien av samarbeid basert på regel- og verdifelleskap og bygger ned dette.

Det er ikke noe ønske i Europa om en konfrontasjon med USA, selv om både skuffelsen og irritasjonen er betydelig. De fleste europeiske landene ønsker å strekke seg langt i samarbeidet med USA. Europa er avhengig av USA for sikkerhet. Samtidig er det nytt og adskillig mer krevende å kombinere militært partnerskap med dype uenigheter og konflikter om en rekke andre sentrale spørsmål.

Krisen i Europa er derfor dypere enn mange aner. Det er en indre krise, spesielt knyttet til migrasjon og omfordeling, og med Trump, Putin og et sterkt Kina har dette også fått en klarere sikkerhetspolitisk og ytre dimensjon. Brexit, som i seg selv er en stor krise, er kanskje den som er lettest å håndtere. Mange europeere ønsker tett europeisk samarbeid, men de ser ikke ut til å ønske det EU vi har i dag.

Europa vil derfor neppe lykkes å finne en vei ved bare å forsvare og hegne om det man allerede har. Prosjektet må derfor omdefineres, fornyes og forankres.

Politikere i Europa er i ferd med å våkne for denne realiteten. Angela Merkel understreker at Europa i større grad må ta egen skjebne i egne hender. Men Europa har ikke noen omforent plan for veien videre og for lite vilje til endring. Det er Frankrikes president, som med sin visjon om et «Europa som beskytter», som har det mest radikale og omfattende endringsprogrammet.

For Norge er dette en særlig krevende situasjon. Velferden vår er avhengig av at vi kan få tilgang til andres markeder for våre

varer, tjenester og investeringer. Dette blir ikke mindre viktig dersom vi går inn i en tid kjennetegnet mindre av «særstilling» og mer av «omstilling», som sentralbanksjefen beskriver det. Vår sikkerhet er også knyttet til et velfungerende Europa og et tett samarbeid innen NATO. Vi grenser til Russland, er ikke medlem av EU og har hatt sterke bånd til USA. Vi kan fort kunne merke at det kan være sårbart å stå alene.

Ingen kan med sikkerhet si hvordan denne dynamikken vil spille seg ut. Vi kan tenke oss flere scenarier. La meg nevne tre:

Et scenario peker i retning av en rebalansering. Her forventer man USA på sikt gradvis vil returnere til multilateralisme og transatlantisme, etter en periode med friksjon og korleksjon. Samtidig vil EU lykkes med gradvise reformer for både omfordeling og migrasjon. Et styrket og mer handlekraftig Europa vil kunne være en sterkere og mer balansert transatlantisk partner.

Det andre scenarioet peker i retning av mer europeisk strategisk autonomi. USA er i ferd med å vende seg varig bort fra multilaterale institusjoner og bort fra Europa. Konkurransen i Stillehavet og endret demografi understøtter en slik vending. Europa på sin side vil måtte bli reformert og fornyet, ikke bare når det gjelder innvandring og omfordeling, men i økende grad også med tanke på sikkerhet. Europa vil måtte utvikle en slags strategisk autonomi og bygge partnerskap med andre og skape en ny plattform for samarbeid med USA.

Det tredje scenarioet er det mest radikale og peker i retning av videre oppløsning. Her tenker vi oss at den liberale internasjonale regelbaserte ordenen vil fortsette å bli pulverisert og undergravd, i USA og i Europa, men at dette også blir påskyndet og forsterket av andre stater som er kritiske og ønsker en annen orden, og som tror på andre styreform. Manglende evne og vilje til å reformere det liberale prosjektet vil kunne føre til forsterket populisme, nasjonalisme og proteksjonisme og dermed også disintegrasjon.

Vi kan alle ha ulike vurderinger av hva som er mest sannsynlig. En ting virker sikkert: Verden er ikke som den var, og den forandrer seg raskt. Norge, og norsk næringsliv, har derfor all grunn til å forberede seg på ulike utfall. Og kanskje aller viktigst: Norge er ikke en tilskuer, men en deltaker. Norge, myndighetene, men også foretak og velgere kan og bør derfor bidra til å forme den fremtiden vi selv ønsker å være en del av.

Globale konflikttrender

Konfliktbildet i verden har forverret seg de siste årene og innebærer en forhøyet risiko for den globale utviklingen, også for norsk næringsliv.

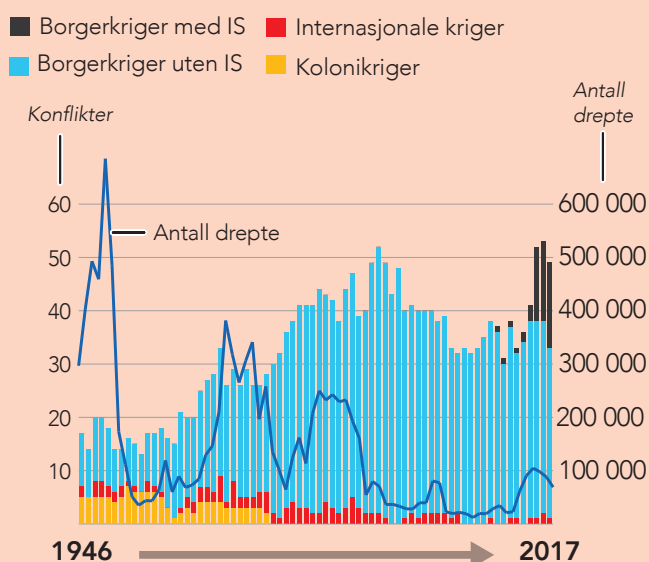
Av Håvard Mokleiv Nygård, Siri Aas Rustad, Andreas Tollefsen og Henrik Urdal, Peace Research Institute Oslo (PRIO)

Etter en lengre periode med stadig færre konflikter, har verden etter 2011 sett en økning både i antallet konflikter og antallet konfliktdrepte. Fra et nivå på rundt 30 konflikter i året og under 20 000 drepte tidlig på 2000-tallet, var det i 2016 53 enkeltstående konflikter og cirka 90 000 drepte. I 2017 var bildet marginalt bedre med 49 konflikter og 70 000 drepte. Nesten alle konflikter i verden er borgerkriger, kun én mellomstatlig konflikt ble utkjempet – mellom India og Pakistan i Kashmir. Et svært bekymringsfullt trekk er imidlertid at stadig flere borgerkriger involverer utenlandske styrker. I tillegg ser vi en spredning av IS-konflikter globalt: I 2017 var IS involvert i hver tredje konflikt i verden.

Media og internasjonale aktører fokuserer i hovedsak på de store konfliktene som i Syria og Afghanistan. Selv om disse dominerer vår oppfatning av trygghet og sikkerhet, er det for næringslivet og bedriftene ofte like interessant å forstå de mindre konfliktene som ofte går under radaren, men som kan ha mye å si for langsiktig stabilitet og utviklingspotensial. Av 49 konflikter i 2017 hadde 20 færre enn 100 drepte. I tillegg så vi en økning i ikke-statlige konflikter mellom lokale etniske grupper eller mellom nomader og bønder. Disse resulterer normalt i færre drepte enn borgerkriger. I 2017 ble om lag 13 500 mennesker drept i ikke-statlige konflikter globalt.

Konflikttrender

Antall konflikter og antall drepte

Kilde: PRIO/NHO

Borgerkriger og andre konflikter omfatter svært sjelden hele land – ofte er store områder innad i borgerkrigsherjede land stabile og fredelige. Det finnes nå detaljerte GPS-kodede data

for konflikt, men også uro og opptøyer, som gjør det mulig å følge konfliktutviklingen. Med en viss sannsynlighet kan man også vurdere fremtidig lokal konfliktrisiko.

Mange år med systematiske, statistiske studier av konfliktårsaker har gitt oss en god forståelse av fellestrekkene ved de land som opplever konflikt:

Sosioøkonomisk utvikling og handel er blant de aller viktigste faktorene for å bygge fredelige og stabile samfunn. En dobling i et lands bruttonasjonalprodukt vil, i snitt, redusere sannsynligheten for utbrudd av borgerkrig med nærmere 30 prosent. Få, om noen, faktorer predikerer borgerkrig bedre. Sosioøkonomisk utvikling er nært knyttet til statskapasitet. Høy statskapasitet er avgjørende for å bygge stabile land som klarer å kontrollere territoriet sitt og sørge for skatteinntekter. Økonomisk utvikling betyr dessuten ofte bedret tilgang til utdanning og arbeidsplasser for landets innbyggere. Et høyt utdanningsnivå og en sterk økonomisk vekst gjør det mindre attraktivt for folk å bli med i opprørsgrupper, og reduserer risikoen for konflikt. Ikke minst gjelder dette for land med store ungdomsbølger. Mer handel reduserer konfliktrisikoen *mellom* land, men gir ikke nødvendigvis mindre borgerkrig.

Demokrati og godt styresett er også nært knyttet til konflikt og ustabilitet. Land med sterke demokratiske institusjoner er jevnt over blant verdens fredeligste og mest stabile samfunn. I slike land står lederne ansvarlig overfor befolkningen i frie og rettferdige valg, og det er på plass mekanismer som begrenser mulighetene for maktmisbruk i tiden mellom valg. Det betyr ikke at overgangen fra diktatur til demokrati automatisk fører til mer fredelige samfunn. Land går ofte gjennom overgangsperioder som kan vare i mange tiår, hvor demokratiske institusjoner er overfladiske, svake og ineffektive. I slike land er utfordringer knyttet til godt styresett og korrupsjon betydelige, og risikoen for borgerkrig er spesielt høy. I motsetning til etablerte demokratier har overfladiske demokratier sjelden effektive kanaler for fredelig konfliktløsning som nyter tillit i befolkningen, samtidig som toleransen for opposisjon og opptøyer er lav, og dette blir ofte slått hardt ned på.

Ulikhet har lenge blitt knyttet til høy konfliktrisiko, men forskning viser at betydningen for konflikt avhenger av om ulikheten følger andre skillelinjer. Gruppeulikheter, der store forskjeller som overlapper med identitetsmarkører som religion, etnisitet eller region, er knyttet til en markert større

konfliktrisiko enn store forskjeller målt mellom individer uavhengig av gruppetilhørighet. Gruppeulikheter kan ha en økonomisk eller sosial karakter, som systematisk forskjellig tilgang til utdanning, helsetilbud og jobb eller inntekt. Men den kan også ha en politisk dimensjon, hvor enkelte grupper systematisk er ekskludert fra politisk deltakelse. Risikoen for konflikt øker særlig når gruppebasert ulikhet blir politisert gjennom beskyldninger om urettferdig behandling fra andre grupper eller staten. Det er særlig når gruppeulikheter overlapper med lav statskapasitet, at risikoen for konflikt stiger.

Konsekvenser for norsk næringsliv

Områder i konflikt eller med høy risiko for konflikt har ofte et stort potensial for sosial og økonomisk vekst som følge av langvarig underutvikling. Å realisere dette potensialet er avgjørende for å nå de globale bærekraftsmålene. For å klare det, er det sentralt at næringslivet får delta. Norsk næringsliv, som generelt er preget av en fremoverlent holdning med sterke etiske, miljømessige og finansielle standarder, bør være sentrale. Investeringer i konfliktområder medfører imidlertid nødvendigvis en betydelig finans- og sikkerhetsrisiko og et potensial for at man kan opptre på måter som forsterker heller enn demper lokale konflikter. For å håndtere risikoen knyttet til egne investeringer, og for å bidra til å bygge et langsiktig og stabilt klima for vekst og utvikling, er det avgjørende viktig å involvere lokale myndigheter og lokalt næringsliv og å forstå lokale forhold.

Samtidig er mange områder som i dag regnes som urolige og konfliktutsatte, i realiteten stabile. De færreste væpnede konflikter omfatter hele land eller regioner, og det er ofte store og svært stabile områder i regioner som er regnet som usikre og utsatte. Detaljerte databaser som gir eksakt angivelse av tid og sted for konflikthendelser, gjør det mulig å vurdere slike risikoer på en mye mer systematisk og nøyaktig måte enn tidligere. Disse kan kombineres med detaljerte, geografiske, lokale data for befolkningsmønstre, levestandard og økonomisk aktivitet (målt ved satellittdata for nattlys), infrastruktur, utdanningsnivå og naturressurser. Tilsvarende finnes det data for indikatorer som sosioøkonomisk ulikhet, helsetilbud, korrupsjon og institusjonell kvalitet, som ikke bare gjør at bedrifter kan legge opp operasjonene sine på en måte som understøtter en bærekraftig utvikling lokalt, men også at de kjenner til de økonomiske, sosiale og politiske effekter av at de er til stede. Norsk næringsliv som drar nytte av tilgjengelig analysekapasitet og datakilder, vil dermed være godt rustet til både å tjene godt og gjøre godt.

FNs bærekraftsmål og norsk næringsliv

En viktig global prosess som har stor betydning for norske bedrifter er arbeidet med FNs bærekraftsmål. I løpet av 15 år skal ekstrem fattigdom utryddes, sosiale ulikheter skal utjevnes, og klimaendringene skal bremses. I 2015 lyktes myndighetene i 193 land å bli enige om 17 overordnede bærekraftsmål for kloden. 2030-agendaen stadfester en global enighet om at grunnleggende endringer er nødvendige for å trygge global stabilitet og jordens bærekraft.

FNs BÆREKRAFTSMÅL

Foto: FN-Sambandet

8. Gepolitiske spenninger

Bærekraftsmålene er universelle – de gjelder for alle land og legger grunnlaget for en langsiktig og samstemt innsats også på andre områder enn utviklingspolitikken. Målene gjelder ikke bare for utviklingsland, men alle land. Målene er førende for norsk utviklingspolitikk, men er også lagt til grunn for politikktutformingene vår på andre felt. Bærekraftsmålene erstatter tusenårsmålene som ble vedtatt i år 2000. Tusenårsmålene har vært en suksess. De har mobilisert til felles innsats mot fattigdom og for utvikling. Ekstrem fattigdom på kloden har blitt halvert. Ni av ti barn går nå på skole. Flere av tusenårsmålene er videreført i bærekraftsmålene.

Gjennom bærekraftsagendaen har verden satt seg høye mål for klima- og miljøhensyn. Dette omfatter industri, landbruk, byer og energi. Parisavtalen, som ble ratifisert i 2016, er en internasjonal avtale som skal sørge for at verdens land klarer å begrense klimaendringene. Landene er enige om at temperaturen på kloden ikke må stige mer enn 2 grader før århundret er over. Alle land skal ha en plan, og blir målt hvert femte år. Det er ikke fastsatt sanksjoner for stater som ikke oppfyller avtaleforpliktelsene sine. Vi kan imidlertid forvente at nye reguleringer og sanksjoner innføres på nasjonalt nivå, som også vil påvirke hvordan næringslivet må innrette seg. Norge er i gang med det grønne skiftet og har kompetanse og produkter som er etterspurt globalt.

FNs 17 bærekraftsmål er viktige hver for seg, men må virke sammen for å utgjøre en forskjell. God helse krever rent vann og ren luft. Økonomisk vekst bygger på utdannede arbeidstakere. Bærekraften må ligge til grunn i alle ledd, både i økonomisk, miljømessig og sosial forstand. I målene ligger en oppfordring til global dagnad som skal utrydde all ekstrem fattigdom og sult innen 2030. Alle skal få tilgang til utdanning, alle skal få tilgang til rent vann, til helsetilbud og elektrisitet. Andre mål omhandler store globale utfordringer som arbeidsløshet og behovet for jobbskaping. Der er det spesielt tatt opp likestilling og diskriminering av kvinner i utdanning, helse- og jobbsammenheng. Et eget mål peker på at ulikheten har nådd et nivå som hindrer utvikling og inkludering.

Verden vil ikke klare å nå målene innen 2030 uten å ha privat sektor med på laget. Det må investeres enormt hvert år frem mot 2030. FN anslår at det kreves en økning på anslagsvis 2500 milliarder kroner i investeringer i utviklingsland alene per år, for å nå målene. Dette er nødvendig for å bringe verden inn på et mer bærekraftig spor og å utrydde sult og fattigdom. Samtidig har klimaendringene nådd et nivå som gjør at det årlig må investeres hundrevis av milliarder kroner bare for å rette opp for klimarelaterte skader. Sosial uro, ufred

og klimaendringer forsterker mange av problemene – især for utviklingslandene.

Norge har fått en global lederrolle med statsministeren i spissen for den internasjonale pådrivergruppen for bærekraftsmålene, med FNs generalsekretær som oppdragsgiver. Vi er en nasjon som er kjent for å forvalte naturressursene våre på en bærekraftig måte, en kompetanse som gir norske bedrifter et konkurransefortrinn i flere sektorer. Vi er kjent som et samfunn med stor tillit mellom borgere og mellom stat og borgere. Våre bedrifter i utlandet opererer med høy grad av samfunnsansvar, transparens, sunn bedriftskultur og korte kommandolinjer. Alle disse trekkene gir oss konkurransefortrinn, og bidrar samtidig inn mot bærekraftsmålene.

En utfordring fremover blir å sikre norsk næringslivs fortrinn i utviklingen av bærekraftige varer og tjenester. Vi må ligge i forkant i det globale markedet, der en hel verden tilpasser seg mer bærekraftige løsninger. KPMGs globale bærekraftsrapport viser at hele 43 prosent av de internasjonale selskapene som er dekket av undersøkelsen, knytter sin strategi og aktivitet til bærekraftsmålene.

Mange norske bedrifter er allerede i ferd med å integrere målene i forretningsstrategiene sine, særlig knyttet til målsettingene innen klima, energi, hav og matsikkerhet og helse. Norske bedrifter og forskningsmiljøer har et teknologisk forsprang på en rekke forretningsområder som er sentrale for bærekraftig bruk av jordas ressurser. Dette, sammen med en antatt økende grad av regulering og sanksjonering ved brudd på bærekraftige innretninger, kan gi enorme handels- og investeringsmuligheter. Norsk næringsliv er godt posisjonert, både gjennom løsningene vi selger og ved ansvarlig drift. Se NHOs rapport «Næringslivets bidrag til FNs bærekraftsmål» (2018) som inneholder en rekke eksempler på hvordan norske bedrifter utnytter mulighetsrommet de nye føringene for bærekraft gir.

Utviklingslandene i Afrika sør for Sahara vil trenge sju-åtte millioner nye arbeidsplasser hvert år fremover bare for å holde tritt med befolkningsveksten. 90 prosent av jobbene i formell sektor i utviklingsland, finner vi i små og mellomstore bedrifter. Hvis prognosene treffer, vil Afrikas befolkning bli dobbelt så stor innen 2050. Halvparten vil være under 30 år. Dette tydeliggjør behovet for jobbskaping og diversifisering av økonomien i mange land i regionen. Flere land har de siste årene registrert økonomisk vekst, men en av de største utfordringene er å sikre at denne veksten også skaper arbeidsplasser. Her vil det være viktig å følge med på sektorer med vekstpotensial og sørge for gode rammebetingelser for

Norsk næringslivs muligheter i afrikanske markeder

Flere medlemsbedrifter i NHO ser muligheter på det afrikanske kontinent. Ifølge McKinsey (2016) vil det afrikanske kontinent om få tiår ha flere menneskere arbeidsproduktivt alder enn Kina eller India. I sektorer som fornybar energi, teknologi, landbruk og industri blir det stadig flere muligheter, i tillegg til tradisjonelle sektorer som shipping, olje og gass, der Norge tradisjonelt har vært en viktig partner for afrikanske land.

Flere utviklingstrekk gjør at afrikanske land vil være attraktive for norske selskaper med internasjonale ambisjoner i årene fremover. Styresett og økonomi går bedre, antall konflikter går ned, og utdanningsnivået blir jevnt over bedre. Norske bedrifter som vil bidra til å nå FNs globale utviklingsmål vil finne store utfordringer og muligheter - ikke minst når det gjelder energiproduksjon.

Fremdeles er Afrika det kontinentet i verden med minst energitilgang.

Det er også det kontinentet i verden med raskest urbanisering, med alle muligheter og utfordringer det gir. Afrika er hjem for 700 selskaper med en årlig omsetning på mer enn 500 millioner USD, inkludert 400 med en omsetning på over 1 milliard USD - og disse selskapene vokser raskere og er mer lønnsomme enn sine «global peers».

Kinas posisjonering i afrikanske markeder har gjort landet til kontinentets største økonomiske partner - og bare de siste ti årene har kinesisk-afrikansk handel vokst med 20 prosent årlig. Til sammenlikning er norsk handel med kontinentet fremdeles beskjeden: Vi importerte for 8,4 milliarder i 2017 og eksporterte for 12,5 milliarder. 44 afrikanske land signerte i mars 2018 en kontinental frihandelsavtale.

Dette vil gjøre markedene større og vil bidra ytterligere til å gjøre kontinentet interessant fra et norsk perspektiv.

McKinsey (2016) *Lions on the move II: Realizing the potential of Africa's economies*, <https://www.mckinsey.com/featured-insights/middle-east-and-africa/lions-on-the-move-realizing-the-potential-of-africas-economies> (sist besøkt 17. juli 2018).

næringslivet, som igjen gir ringvirkninger i lokalsamfunnet. For å sikre et organisert arbeidsliv, med vektlegging av jobbskaping og kompetansepolitikk, bør arbeidslivets parter inkluderes rundt bordet.

For bedriftene er investeringer i utviklingsland og fremvoksende økonomier forbundet med betydelig politisk og økonomisk risiko. Manglende lokale rammebetingelser må løses. Myndighetene kan spille en viktig rolle som tilrettelegger. Tiltak og insentivordninger er avgjørende. Det vil være behov for å kontinuerlig tilpassede statlige støtteordninger til de utfordringene bedriftene møter i krevende markeder utenfor OECD. Et risikoreducerende tiltak er bilaterale avtaler som beskytter investeringer, såkalte BITs. For mange utviklingsland vil inngåelse av BITs også være et viktig signal til utenlandske investorer og en viktig del av rammevilkårene som tilbys for å tiltrekke seg nye investeringer.

Oppsummering: Bærekraftsmålene skaper muligheter for bedriftene

Norsk næringsliv er godt posisjonert til å bidra i den globale dugnaden som arbeidet med FNs bærekraftsmål innebærer. Mange norske bedrifter er de siste tiårene blitt svært internasjonaliserte og opererer i land langt borte. Dette er ofte krevende markeder med dårlig infrastruktur, fattigdom, dårlig styringsstruktur og korrupsjon. Disse landene trenger investeringer i tillegg til bistand. Men det er ofte forbundet med stor risiko for norske bedrifter å investere. Samtidig er norske bedrifter godt posisjonert til å bidra med teknologi, kompetanse og erfaring for å løse fattigdomsutfordringene. Tilgang til energi er for eksempel en enorm utfordring, spesielt i Afrika og mange steder i Asia, der norske bedrifter har spesielt gode forutsetninger for å bidra. Utfordringen fremover blir å redusere risikoen for investeringer og se hvordan vi kan utvikle bedre partnerskap mellom private og offentlige aktører. Derfor vil det være viktig å utvikle norsk utviklingspolitikk i en retning som støtter opp under dette arbeidet. Samtidig vil arbeid med bærekraftsmålene også være en viktig dimensjon i de strategiske valgene som tas i mange styrerom.

Kildeliste

NHO (2018) *Næringslivets bidrag til FNs bærekraftsmål*,
https://www.nho.no/contentassets/3a75ceed49e5432b863a328796221bc9/nho-barekraftmal_rapport.pdf (sist besøkt 9. juli 2018)

